

Görüşler / *Opinion Papers*

Azerbaycan'da Kütüphanecilik Eğitimi: Kısa Bir Tarihçe*

Library and Information Science Education in Azerbaijan: A Short History

A. İ. Qurbanov** ve P. F. Kazımı***

Öz

Makalede Azerbaycan'daki kütüphanecilik ve bilgi hizmetleri eğitiminin kısa tarihçesi Prof. Dr. Xalafov'un bilimsel, sosyal, siyasi girişimleri ve kişiliğine odaklı bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kütüphane ve bilgi hizmetleri; kütüphanecilik eğitimi; Azerbaycan.

Abstract

The short history of education in library and information services in Azerbaijan considered from the perspective of Professor Xalafov's scientific, social, political initiatives and personality-oriented in the article.

Keywords: Library and information science services; library science education; Azerbaijan.

1947 yılında II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden hemen sonra Azerbaycan siyasi rehberliğinin çabaları sayesinde kütüphanecilik mesleği Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi kapsamında uzmanlık dalı olarak açıldığında kütüphanecilik hakkında neredeyse hiç kimsenin bir fikri yoktu. Moskova aydınları, kütüphane faaliyetini Sovyet siyasi rehberliğinin ideolojik propoganda görevi, Azerbaycan aydınlarıysa edebi mirasın toplanması, yayılması ve tebliğ edilmesi olarak değerlendirmekteydiler.

Kütüphane uzmanlığı eğitimi 1950 yılında Oryantalist Fakültesi'nin kapsamına geçirildi. 1962 yılında Profesör Dr. A. A. Xalafov'un büyük çabaları ile kütüphanecilik uzmanlığının bağımsız fakülte kapsamına alınması ve bilimsel konseptinin hazırlanması çalışmalarına başlandı. Azerbaycan'da çağdaş sosyal, siyasi ve medeni hayatımızın nabzını derin hassaslıkla tutan, tanınmış kütüphaneci, bilim adamı, eğitimci ve siyasi figür Abuzer Ali oğlu Xalafov'un 2012 yılında 80. doğum günü coşku ile kutlandı. Doğum gününde yapılan etkinliklerde kütüphanecilik düşüncesinin bilimsel olarak oluşumu ve gelişimi Profesör Xalafov'un son 60 yılda yaratmış olduğu bilimsel ekol kapsamında gündeme geldi. Böylece Azerbaycan'da kütüphanecilik eğitiminde önemli rolü olan rapor ve yayınlar tartışmaya açıldı.

* Orijinal makale Azerbaycan kitabxanaşünaslığı başlığında ve Azeri Türkçesi ile yazılmış olup, editör tarafından Türkiye Türkçesi'ne uyarlanmıştır.

** Doç. Dr. Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik ve Enformasyon Fakültesi Dekanı, e-posta: azadbey@mail.ru

*** Doç. Dr. Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik ve Enformasyon Fakültesi, e-posta: pkazimi@mail.ru

Bu vesileyle son 20 yılda Xalafov'un sosyal, siyasi, kültürel ve pedagojik bakışını yansıtan makaleleri bir araya getirilerek yeniden basıldı. 150'den fazla makaleyi içeren özel yayında Xalafov'un sosyal ve medeni hayatımızın neredeyse bütün alanlarına ilişkin fikir ve düşünceleri bulunmaktadır. Ancak bu yayın Profesör Xalafov'un bilimsel kişiliğinin bir bölümünü oluşturan portresidir. 2006 yılında BDU yayınları tarafından yayınlanan ve Xalafov'un bağımsızlık yıllarında hazırladığı yayınların kaynakçasını içeren 100 kadar kitap ve 1000'den fazla makale incelediğinde bilim adamının Azeri halkının sosyokültürel hayatına ilişkin yayınlarının yanı sıra, büyük hacimli bilimsel nitelikte eserlere de imza attığı görülmektedir.

Bu bilimsel miras Xalafov'un yaratmış olduğu Azerbaycan Kütüphanecilik Okulu'nun temelini oluşturmaktadır. Bu makalenin yazarları 70'li yılların sonunda henüz öğrenciyken Profesör Xalafov Ekolünün öğrencileri olarak Sovyetler Birliği bilim dünyasında kendilerini kabul ettirmiş bilim adamlarıydılar. O yıllarda akademik derece almak için Moskova'ya gitmek ve oradaki bilim adamları karşısında savunma yapmak gerekiyordu. Profesör Xalafov'un öğrencileri bu itibarlı okulun temsilcileri olarak Bilimsel Konseyde savunma yapar ve başarıyla geri döndüler.

50'li yılların sonu ve 60'lı yılların başlarında Sovyet eğitim sistemi kapsamında kütüphanecilik eğitiminin üniversite, pedagojik kurumlar veya kültür kurumlarında verilmesi konusu geniş bir şekilde tartışılmaya başladı. O yıllarda herkesin söz hakkı olmadığından Moskova otoritesi kütüphanecilik eğitimini kültür kurumlarında yapıyordu. Profesör Xalafov'un tartışmalara yaptığı bilimsel katkı sonucu kütüphanecilik eğitimi üniversite kapsamına alınmıştır. Çünkü kütüphanecilik eğitiminin evrenselleşmeyle eşdeğer bir eğitim kurumunda verilmesi mesleğin tarihten gelen misyonu ile kesişmektedir. Kütüphanecilik gerçek anlamda evrenseldir. Kütüphaneciliğin tarihi beşeri uygarlık tarihinin bir bölümüyse, kütüphaneler tarafından verilen bilgi hizmeti evrenseldir, arka planında büyük çalışmalar vardır ve geleceğe odaklanmıştır.

70'li yılların başlarında bilim adamı Xalafov'un yaşam ve yaratıcılığına adanmış bir film hazırlayan yönetmen, yaptığı araştırmalardan sonra, "*Sanki yüce Tanrı sizi bu milletin kitap ve kütüphane medeniyetini korumak ve tebliğ etmek için yaratmıştır*" demiştir. Xalafov, Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan'da kütüphane hizmetlerinin tarihini araştırmış ve Moskova'da Bilimsel Konsey'in karşısına çıkarak Sovyetler Birliği'nin tarih alanındaki ilk bilimsel tezini savunmuş ve teziyle birçok Rus, Özbek ve diğer uluslardan bilim adamlarının bilimsel rehberi ve öğretmeni olmuştur. Xalafov'un tezi, o yılların nüfuzlu bilim adamı L. N. Gumilev'in 1974 yılında ortaya attığı "Etnogenez" teorisinin aksine kitap ve kütüphane tarihinin uygarlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olduğunu kanıtlamıştır.

Xalafov, Bakü Devlet Üniversitesinin Kütüphanecilik Bölümü'nün ilk mezunlarından ve ilk rehberlerinden olup, 1962 yılında eğitime başlayan bağımsız Kütüphanecilik Fakültesinin ilk dekanı, Azerbaycan'ın ilk bilim doktoru ve Bilimler Konseyi adayıdır. Bilim adamı sonraki yıllarda kurduğu bölümde ilk "medeniyet hadimi" ve "emektar bilimsel militanı" unvanlarıyla taltif olunmuş ve Azerbaycan'da kurduğu muhteşem okuldan günümüze kadar 20 bin kişi mezun olmuştur. 25 yıl Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik Fakültesinin Dekanı gibi faaliyet gösteren Xalafov Azerbaycan'da kütüphaneciliğin bilimsel kuramına temel taşıyı koyarak bu kurama dayalı öğretim planları, bilimsel eser ve derslik tertip ederek kütüphanecilik tahsilinin başarısını sağlamıştır.

Xalafov *Azerbaycan'da kütüphane çalışmasının tarihi* kitabını 3 cilt olarak yayımlandığında ulusal uygarlığın yararına ve evrenselliğinin korunmasına büyük katkı sağlamıştır. Bilim adamı eserinde kitap ve kütüphane tarihini uygarlık tarihinin ayrılmaz bölümü olarak kütüphaneciliğin felsefe ve sosyolojisini hazırlamıştır. ABD'de bilim adamlarının kütüphane ve toplum sorunları üzerinde çalıştığı yıllarda Sovyetler Birliği'nde de benzer çalışmalar yapılmaktadır. Sovyet ittifakı sert ideolojik uygulama alanında bu sorunun sosyalist ideolojiye uygun olarak hazırlanması için Moskova'da ilgili Tetkik Kurulu'ndan birkaç uzman görevlendirilmişti. Profesör Xalafov soruna bağımsız olarak ve herhangi bir ideolojik etkiden uzak bir yaklaşım sergiledi. Bilim adamı, bu yaklaşımıyla kütüphaneciliğin felsefi, sosyal, psikolojik ve ulusal sorunlarını değerlendirdi. Bu kavram 2012 yılında yayımlanmış

Kütüphane ve Cemiyet bilimsel monografisinde yeni devrim ulusal devletçilik siyasetiyle birlikte bulunmaktadır.

Profesör Xalafov yenilikçi bir bilim adamıdır, dünyanın bilgi süreçlerinde son 20 yılda yaşanan değişime paralel olarak yeni iletişim teknolojilerinin mesleği etkileyen boyutu son araştırmalarında bulunmaktadır. Bu yönüyle kütüphanecilik uygulamalarında hayata geçirilen nitelik değişikliğini bilimsel olarak ele almıştır.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in bilim adamınının 75. doğum yıldönümü nedeniyle imzalamış olduğu fermandaki ideolojik ve felsefi içerik, Xalafov'un Azerbaycan'ın uygarlığı için yaptığı hizmetin siyasi değerini göstermektedir. Bilim adamı son yıllarda "kütüphaneciliğin modern problemleri", "Türk halkının kitap ve kütüphane medeniyeti" ve "modern devrin kütüphane modeli" gibi güncel sorunlarla ilgili bilimsel çalışmalara rehberlik etmekte ve uzman yetiştirmektedir.

Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik ve Bilgi Fakültesi her yıl lisans derecesinde 100 öğrenciyi yüksek dereceli kütüphaneci uzman olarak yetiştirerek ülkenin bilgi alanında halkın hizmetine göndermektedir. Fakültede yüksek lisans ve doktora basamağında Azerbaycanlı öğrencilerin yanı sıra yabancı ülke vatandaşlarına da eğitim olanağı açıktır. Her yıl İran ve Türkiye başta olmak üzere yabancı ülkelerden kabul edilen öğrenciler Xalafov'un rehberliğinde eğitim görmektedirler.

Prof. Xalafov'un yönetimiyle fakültede yayına hazırlanan *Dergisi Kitapxanaşünaslık ve İnformasiya* dergisi kendi alanında Azerbaycan'ın tek güvenilir bilim organı ve uluslararası statüye sahip bilimsel yayınıdır. Dergide Azerbaycan, Rus, Türk ve İngiliz dillerinde, Azerbaycan uzmanları ile beraber Türkiye, Rusya, Ukranya, İran, Başkırdaştan ve diğer uzmanların eserleri yayımlanmaktadır.

Günümüzde Azerbaycan milli devletçiliği, Azerbaycan'ın ulusal, kültürel simasını dünyaya layıkıyla tanıtmakta olduğu için Profesör Xalafov'a güvenmektedir. Xalafov'un rehberlik ettiği "Kütüphanecilik" kürsüsü günümüzde Bilimsel Tetkik Kurulu düzeyinde verimli faaliyet göstermektedir. Ulusal ve uluslararası projelerde performans gösteren Profesör Xalafov'un rehberliğiyle Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik ve Bilgi Fakültesi Azerbaycan'ı şerefle temsil etmektedir. İnaniyoruz ki kitap ve kütüphane tarihi, uluslararası bilgi iletişimi ve değişimi konularında isim yapmış olan fakültemiz kendi alanında dünyanın öncü eğitim kurumlarından biri olacaktır.

Kaynakça

- Kazimi P. F. (2012). Azerbaycan kitapşünaslığının BANİSİ. *Kitapxanaşünaslık ve İnformasiya Dergisi*, 1.
- Kazimi P. F. (2012). *Türk halklarının kitap ve kütüphane medeniyeti*. Bakü: ABC.
- Dergisi Kitapxanaşünaslık ve İnformasiya*. Bakü: Bakü Devlet Üniversitesi Kütüphanecilik ve Enformasyon Fakültesi.
- Gumilev, L. N. (2004). *Etnogenez: Halkların şekillenışı, yükseliş ve düşüşleri*. D. A. Batur (Çev.). İstanbul: Selenge yayınları.
- Qurbanov A. ve Kazimi P. (2012). *Azerbaycan kitapşünaslığı Prof. A.A. Xalafovun bilimsel okulu gibi*. Ukrayna, Kiyev: Библиотечный форум.
- 80 yaşın yüceliği/ Azerbaycan'nın görkemli ilim ve medeniyet kadimlerinden Profesör A. Xalafov hakkında*. (2012). Bakü: BDU.
- Xalafov A.A. (2010). *Azerbaycan'da kütüphane çalışmasının tarihi*. 3 cilt (2003, 2007, 2010). Bakü: BDU.
- Xalafov, A. A. (2011). *Bibliyografik malumat kitabı*. Bakü: Nagilevi.
- Xalafov A. A. (2003). *Kitapşünaslığa giriş*. 2 cilt (2001, 2003). Bakü: BDU.
- Xalafov A. A. (2013). Azerbaycan'da kütüphane çalışmasının gelişme kavramı. Bakü.
- Xalafov A. A. (2003). *Haydar Aliyev ve Azerbaycan'da kütüphane çalışması*. Bakü.
- Xalafov A. A. (2012). *Kütüphane ve cemiyet*. Bakü.
- Xalafov A. A. (2013). *Kütüphaneciliğin modern problemleri*. Bakü.
- Xalafov A. A. (2012). *Makaleler mecmuası*. Bakü.